

ju.remissvar@regeringskansliet.se

Kopia till ju.L4@regeringskansliet.se

Stockholm 2024-01-08

Dnr: Ju 2023/02434

Yttrande över betänkandet Ökat informationsflöde till brottsbekämpningen – en ny huvudregel (SOU 2023:69)

Sveriges Skolledare har fått betänkandet från utredningen om förbättrade möjligheter att utbyta information med brottsbekämpande myndigheter på remiss. Förbundet lämnar yttrande gällande de delar av betänkandet som berör skolområdet.

Sveriges Skolledare har sammanfattningsvis följande synpunkter:

- Förbundet delar de generella invändningar som SKR och Skolverket lämnar och vill framhålla vikten av att balansen i skolans grundläggande uppdrag inte ändras.
- Sveriges Skolledare vet att det redan idag finns väl fungerande samarbeten där information delas mellan myndigheter och ser att funktionen är nödvändig. I rektors yrkesetik ligger dock att informationsdelningen i grunden måste syfta till att förbättra förutsättningarna för elevernas möjligheter att nå målen för utbildningen.
- Målet att ge brottsbekämpande myndigheter tillgång till kontaktuppgifter även från fristående skolor nås bättre genom att införa offentlighetsprincipen i alla offentligt finansierade skolor.
- Uppgiftslämnarskyldigheten bör i lagtexten riktas mot huvudmannen i stället för mot rektor, med möjligheter att delegera uppgiften.
- Sveriges Skolledare avslår förslaget om att införa en skyldighet för rektor (alternativt huvudmannen) att utan föregående begäran lämna uppgifter till Polismyndigheten som kan antas behövas i den brottsbekämpande verksamheten. Förbundet anser att en sådan skyldighet riskerar att allvarligt skada det förtroende som behöver finnas mellan elever/vårdnadshavare och skolan.

Generella ställningstaganden

Inledningsvis vill förbundet lyfta fram de invändningar som Sveriges kommuner och regioner (SKR) samt Skolverket lämnat redan under utredningens gång. En skyldighet att lämna uppgifter till brottsbekämpningen ligger inte inom skolans uppdrag som det är formulerat idag och den tid uppgiften riskerar att behöva ta i anspråk kommer med nödvändighet att behöva tas från

aktiviteter som syftar till elevers lärande och utveckling. Sveriges Skolledare ser inte att det ligger i varken i samhällets eller de enskilda elevernas intresse att skolans fokus förändras.

Landets skolledare har redan idag ett stort ansvar att vidarebefordra iakttagelser gällande enskilda elever som sammantaget kan innebära att det finns anledning att hysa oro kring minderåriga elevers situation i hemmet eller på fritiden. Syftet med de orosanmälningar som görs till socialtjänsten i dag är att eleverna ska få adekvat hjälp att förbättra förutsättningarna för sin skolgång. Även om det finns en hel del kritik från skolans företrädare framför allt gällande den bristande återkopplingen från socialtjänstens sida, tas uppgiften på stort allvar. Grunden för en orosanmälan inom ramen för dagens system är dock alltid empatin med och omsorgen om eleven, aldrig repression gentemot denne eller dennes vårdnadshavare. Sveriges Skolledare menar att denna balans är avgörande för rektors yrkesetik och att den inte får rubbas.

Sveriges Skolledare anser att det finns en grundläggande skillnad mellan den så kallade anmälningsplikt som diskuteras införas för offentligt anställda, och den form av informationsutbytesplikt som föreslås här. Förbundet menar att den förstnämnda primärt syftar till straff medan den senare syftar, åtminstone på längre sikt, till att förbättra förutsättningarna för en individ att nå skolframgång genom att bryta skadliga mönster och beteenden. Sveriges Skolledare är emot införandet av en anmälningsplikt men ser att en informationsutbytesplikt, rätt använd, *kan* vara till gagn för en elev.

Sveriges Skolledare delar dock den oro som SKR lyfter fram gällande risken att skolan ses som polisens förlängda arm. Som skolledare ligger din främsta lojalitet hos eleven och ett yrkesetiskt korrekt handlande kräver att en skolledare testar alla tillgängliga verktyg i syfte att eleven ska klara målen för utbildningen. Att i ett pressat ekonomiskt läge behöva omprioritera redan alltför begränsade resurser från utbildningsstöd till brottsbekämpning kan utgöra ett svårt yrkesetiskt dilemma för många rektorer. Den bästa brottsbekämpningen är självklart istället att satsa på tidiga insatser för elever i riskgrupperna.

Med detta sagt så kan Sveriges Skolledare också se att skolan som organisation kan ha nytta av en väl fungerande samverkan med brottsförebyggande myndigheter. Precis som utredaren skriver finns det redan idag väl fungerande samarbeten mellan skola, polis och socialtjänst på många platser i landet. En förutsättning för att dessa ska fungera väl för samtliga medverkande organisationer är en ömsesidig respekt för de ingående organisationernas olika uppdrag och verklighet.

En viktig förutsättning för att dessa samverkansorgan ska fungera tillfredsställande är också att kontaktvägar och kontaktpersoner hålls så stabila över tid som det är möjligt. Samarbetet bygger på förtroende mellan företrädarna och återkommande förändringar av strukturer och kontaktpersoner påverkar detta negativt.

Specifika kommentarer till utredarens förslag

Utredaren föreslår att en ny lag om särskilda uppgiftsskyldigheter införs för att förbättra och effektivisera uppgiftslämnandet från skolor till de brottsbekämpande myndigheterna. En hänvisning till den nya lagen ska införas i skollagen.

Bakgrunden för att utredaren föreslår införandet av en skyldighetslagstiftning och att dagens samverkansformer inte bedöms vara tillräckliga, verkar vara att de brottsbekämpande myndigheterna har uppfattningen att det inom skolan finns viktig kunskap om elever som idag inte kommer till myndigheternas kännedom. Sveriges Skolledare har svårt att bedöma om det finns grund för den uppfattningen, men hyser en viss tveksamhet kring att det är särskilt vanligt förekommande. Förbundets bedömning är att det säkert kan förekomma att rektorer nås av information gällande enskilda elevers riskbeteende som sedan inte förs vidare till andra mottagare än socialtjänsten, men att detta i stor utsträckning beror på att det inte finns fungerande samverkansstrukturer på plats dit rektor kan vända sig.

Lagförslaget innehåller en skyldighet för skolor att på begäran lämna ut en kontaktuppgift om uppgiften behövs i den brottsbekämpande verksamheten. Redan idag har myndigheter möjligheter att få tillgång till kontaktuppgifter från skolor med offentliga huvudmän medan samma regelverk inte gäller för alla fristående skolor. Sveriges Skolledares uppfattning är att en bättre lösning vore att all offentligt finansierad skolverksamhet skulle lyda under offentlighetsprincipen, något som flera tidigare utredningar redan föreslagit. Olika former av speciallagstiftning för att kringgå de effekter som driftsformen aktiebolag medför för den statliga förvaltningen komplicerar bara förhållandena ytterligare. Sveriges Skolledare uppmanar regeringen att visa handlingskraft i denna fråga.

Utredaren föreslår att uppgiftslämnarskyldigheten riktas specifikt mot rektor för en skolenhet och motiverar detta avgränsning genom bedömningen att det vore verksamhetsfrämmande att ålägga lärare eller annan personal i skolan en personlig skyldighet att lämna uppgifter till brottsbekämpningen. Utredaren menar att det finns en överhängande risk att ”en sådan skyldighet skulle uppfattas stå i strid med det utbildnings- och elevhälsofrämjande uppdrag som lärare och annan personal har idag.” Utredaren tror även det kan påverka attraktiviteten i läraryrket. Slutsatsen blir att uppgiftsskyldigheten ska fullgöras av rektor eller, beträffande öppen fritidsverksamhet och fritidshem som inte är integrerade med en skolenhet eller förskoleenhet, den personal som huvudmannen utser. Rektor ska kunna delegera uppgiften.

Argumentationen visar att utredaren är mindre väl insatt i dagens skolsystem. Att rektor skulle ha ett uppdrag som inte är utbildnings- och elevhälsofrämjande är direkt felaktigt. Och självklart påverkar pålagor av verksamhetsfrämmande uppgifter även attraktiviteten i rektorsyrket. Är man som yrkesverksam person mest intresserad av brottsbekämpning väljer man sannolikt en annan karriär än att bli skolledare.

Sannolikt är det bäst att ansvaret för en skolas kontakter med brottsbekämpande myndigheter samlas hos en person, antingen rektor eller den som rektor utser, men snarast med det motsatta argumentet: att det är rektor som har det övergripande ansvaret för det elevhälsofrämjande arbetet. Men det finns också argument för att kommunikationen bör ske mer samlat från en huvudman. Mot bakgrund av att organisationen kan se olika ut hos olika huvudmän föreslår Sveriges Skolledare att skyldigheten riktas mot huvudmannen i stället för rektor, och att möjligheterna att delegera uppgiften fortfarande finns kvar.

Utredaren föreslår att en rektor inom skolväsendet ska utan föregående begäran lämna en uppgift som framkommer i den verksamhet som rektorn ansvarar för till Polismyndigheten om uppgiften kan antas behövas i myndighetens brottsbekämpande verksamhet.

Sveriges Skolledare är mycket kritiskt till denna del av utredarens förslag eftersom en sådan skyldighet på ett allvarligt sätt kan rubba det förtroende som elever och deras vårdnadshavare behöver känna för skolan som institution. Att lärare inte avkrävs en sådan skyldighet förlorar helt i betydelse om motsvarande krav istället läggs på rektor. Sveriges Skolledare ser självfallet att det fortfarande ska vara möjligt för rektor (alternativt huvudmannen) att dela information utan föregående begäran, när så bedöms vara relevant och nödvändigt.

Den föreslagna skrivningen är dessutom alltför oklar för att det ska gå att ta ställning till vad det kan komma att innebära för skolans funktionssätt generellt och rektors arbetssituation specifikt. Det framgår inte heller om skyldigheten är kopplad till någon form av straff om den inte bedöms uppfyllas. Förbundet avslår förslaget till skyldighetslagstiftning i den aktuella delen.

Med vänlig hälsning

Sveriges Skolledare

Matz Nilsson
Förbundsordförande

Ann-Charlotte Gavelin Rydman
Förbundsordförande